

Lauseeseen liittyneet irralliset ainekset.

Eräässä muistelmakirjoituksessaan, Nysvenska studier 1944 s. 50 ja seur., väittää NAT. BECKMAN, että sekä Norjan että Ruotsin kouluissa yleisesti käytännössä olevassa lauseenjäsennystavassa on mm. seuraavanlainen virhe. Lauseissa *Till sin olycka valde han den västra vägen* ja *Dessvärre valde han så* selitetään lauseen alussa esiintyvä aines predikaatin määräykseksi, siis tavalliseksi adverbiaaliksi, vaikka kaikille pitäisi olla selvää, että näin ei voi olla asian laita. Kysymyshän on koko lauseeseen kohdistuvasta määräyksestä, lauseadverbiaalista. Suomen kouluissa on yleensä tilanne sama. Kuitenkin on ns. Kielioppikomitean mietinnössä tähän asiaan puututtu. S. 58 puhutaan erityisistä jaksonmääräyksistä, joilla tarkoitetaan suurin piirtein samaa kuin Beckman lauseadverbiaalilla. Sellaisissa esimerkeissä kuin *Onneksi käännyin vasemmalle*, *Tietysti hän ei ollut saapuvilla*, *Valitettavasti hän ei ollut terve*, *Jo Leonardo da Vinci tunsii ääniaallot* ei lauseen alussa olevia määräyksiä voi kielioppikomitean käsityksen mukaan pitää mihinkään yksityiseen lauseenjäseneen liittyvinä, vaan niitä on pidettävä koko lauseen määräyksinä. Nimenomaan huomautetaan, että jaksonmääräys tavallisesti voidaan vaihtaa jaksoon, esim. *Tietysti hän ei ollut saapuvilla* (= *Oli tiettyä, ettei hän ollut saapuvilla*), *Rahoitta ja ystävittä* (= *koska hänellä ei ollut rahoja ja ystäviä*) *oli hänen pakko keskeyttää opintonsa*. Perusteluissaan komitea s. 150 mainitsee, että se ei ole voinut antaa luonnoksessaan sitä sijaa jaksonmääräyksille, joka niille oikeastaan olisi tuleva. Tämän selitetään johtuvan siitä, että komitea ei ole kielitieteellisestä kirjallisuudesta löytänyt mitään laajempaa ja luotettavampaa selvitystä asiasta. Näyttääkin siltä, että kysymys on saanut verraten vähän huomiota osakseen siitä huolimatta, että ilmiö ei suinkaan ole jäänyt kokonaan tuntemattomaksi. Niinpä PAUL Prinziipien der Sprachgeschichte s. 287 selittää, että adverbiaaliset määräykset on puheena olevissa tapauksissa katsottava koko lauseeseen kohdistuviksi, ne ovat oikeastaan predikaatteja, joiden subjekteina lauseet ovat. Tällaisia tapauksia ovat ennen kaikkea ne, jotka osoittavat ilmauksen modaliteettia, esim. *gewiss*, *sicherlich*, *wahrlich*, *jedenfalls*, *wahrscheinlich*, *wohl*, *vielleicht*,

schwerlich, kaum, angeblich. Usein, kun loogillinen suhde on haluttu saattaa kieliopillisestikin selvään asuun, saksassa on syntynyt sellaisia ilmauksia kuin *kaum, dass er mich ansieht, zum Glück, dass der Ring an seinem Finger ist.* »Stehen Versicherungen isoliert voran z.B. *gewiss, er wird es tun, so sind sie deutlich Prädikate zu den nachfolgenden selbständig hingestellten Sätzen.*»

Voimatta tässä yhteydessä lähemmin puuttua siihen kysymykseen, miten asia on eri maiden koulukieliopissa esitetty, haluan mainita vain, että ainakin Virossa E. MUUKIN ja M. TEDREN Lühike eesti keeleõpetus tuntee erityisen *lauselaiend* käsitteen, joka suunnilleen voitaisiin kääntää lauseenmääräykseksi. Lauseenmääräyksiä voivat olla, ks. mt. II s. 90, sellaiset sanat kuin *kahjuks, õnneks, viimaks, paraku, muidugi, nähtavasti* jne. sekä myös sellaiset lyhentyneet lauseet kuin *võib olla, kes teab, muidugi mõista, kahju küll* jne. Lauseenmääräyksiä luetaan myös konjunktiot, jotka yhdistävät kokonaisia lauseita.

Venäjän kieliopit ovat vanhastaan tunteneet käsitteen *vodnyje slova*, myös *vodnyje predloženiya*, milloin lauseenmääräyksellä on lauseen arvo. *vodnyj* merkitsee oikeastaan sisään tai väliin asetettu. Venäjän kielessä nämä lauseenmääräykset on aina erotettava muusta yhteydestä pilkulla, toisin siis kuin tavallisesti suomessa ja virossa on asianlaita. Prof. S. G. BARHUDAROVIN venäjän kielen koulukieliopissa (1940) esim. määritellään käsite *vodnyje slova* sillä tavoin, että ne ovat sanoja, jotka olematta lauseenjäseniä pannaan lauseeseen ilmaisemaan puhujan suhdetta ilmausuttuun ajatukseen.

On ilmeistä, että näillä seikoilla on sekä huomattava periaatteellinen että käytännöllinen merkitys, joten on syytä kiinnittää asiaan entistä enemmän huomiota. Seuraava esitys on tarkoitettu jonkinlaiseksi keskustelun avaukseksi, sillä meidän on kieltämättä pyrittävä siihen, että koulukieliopissammekin puheena olevat ilmiöt saavat jonkinlaisen käsittelyn osakseen.

Raja lauseenmääräyksen ja tavallisen adverbiaalain välillä on usein perin selvä. Ajatelkaamme seuraavaa lausetta:

Valvoja 1944, s. 216: *Luopumisensa jälkeen presidentti Ryti ei myöskään, aivan oikein, ole käyttänyt presidentin valtaa.*

Tässä lauseessa ei *aivan oikein* voi olla mikään adverbiaali, joka liittyisi predikaattiin. Jos niin olisi, niin lauseen merkitys olisi aivan toinen. Pilkutuksen tärkeys on tässä ilmeinen. Jos suoritamme puhtaasti loogillista merkityksen analyysia, niin on myönnettävä, että Paul on oikeassa pitäessään tällaisia adverbiaaleja oikeastaan koko sen lauseen predikaattina, johon ne liittyvät. Tämähän on meidänkin esimerkkissämme täysin selvää:

se, että Ryti ei käyttänyt presidentin valtaa luopumisensa jälkeen, on aivan oikein. Tällaisella loogillisella analyysillä emme kuitenkaan tavallisesti pääse pitkälle, puhtaaksi viljeltynä menetelmänä se veisi meidät suorastaan järjettömyyksiin. Emme saa näet hetkeksikään unohtaa, että kielellinen tosiseikka on aina sekä muotoa että sisällystä, kuten Vir. 1944 s. 107 olen nimenomaan tähdentänyt. Tämän näkökohdan tärkeys tulee tällaisissa tapauksissa aivan erityisesti ilmi, sillä helpostihan huomaamme, mikä olennainen ero on olemassa esimerkissämme alkuperäisen lauseen ja sen muunnetun muodon välillä myös sisällyksellisesti. Alkuperäisessä lauseessa on tärkeintä se toteamus, että Ryti ei käyttänyt presidentin valtaa. Sivumennen asiasta sitten lausutaan arvosteluin. Jälkimmäisessä tämä arvostelu on pääasia. Jos tarkastelemme alkuperäistä lausetta psykologiselta kannalta, niin voimme todeta, että pelkän tosiasian esittäminen ei ole tyydyttänyt kirjoittajaa, joka on etsinyt purkausta tajuntaansa nousseelle arvostelulle. Sen lausumista ei ole kuitenkaan pidetty niin tärkeänä, että se olisi puettu erilliseksi lauseeksi. Ei ole mitenkään harvinaista, että jokin sivuajatus tällä tavoin sopivasti purkautuu pääajatukselta esitettäessä. Tällaisen tavan tyylillisestä arvosta voidaan keskustella, voidaanhan pitää sitä osoituksena siitä, että esittäjä on ollut kykenemätön sopivammin sanomaan haluttavaansa, mutta ilmiö on yleinen ja myös suomen kirjakielessä vanha, vrt. esim. *ninquin wiele nytkin (site pahempi) monet tompelit leuten pyhes sijas istuuä* (Agricolasta Juteiniin s. 12).

Usein se sivuajatus, joka nousee puhujan tajuntaan, on varsin epä-määräinen, ja toisinaan se onkin vain epäselvä tunne. Rajoja on vaikea vetää eri tapausten välille, ja kaikkalainen käsitteellinen analyysi olisi väkinäistä. Ei ole mitään periaatteellista eroa, jos jonkin tiettyä arvostelua ilmaisevan sanonnan, kuten *sen pahempi, aivan oikein* jne. tilalla on esim. jokin interjektio tai vaikkapa puhuttelusana. Nämäkin ovat kantalauseeseen kuulumatonta, irrallista ainesta ja ilmaisevat, että puhujan tajunnassa on jotakin, joka pyrkii ilmi ja jota kantalause sellaisenaan ei tyydytä. Interjektioilla ja puhuttelusanoilla on usein muutakin osoitettavana kuin pelkkä tunteenpurkaus. Sellaisessa esimerkissä kuin *Eero tavailee jo, kas, kas* (Aleksis Kivi, Kootut teokset I s. 71) kuvaa interjektio aivan erinomaisesti tiettyä tajunnansisältöä, jolle muuten olisi mahdoton antaaakin täsmällistä sanallista muotoa. Juuri tällaiset tapaukset osoittavat mielestäni selvästi sen sukulaisuuden, joka vallitsee sellaisten lauseenmääräysten kuin esim. *aivan oikein* ja interjektioiden välillä. Samaa on sanottava puhuttelusanojen käytöstä. Mitä tunnesisältöjä ja hienoja vivahtuksia voi puhuttelusanaankin sisältyä, osoittaa varsin hyvin seuraava esimerkki: *Tuo viittaus (Kettunen, Kettunen!) oli siis vain lukijain*

silmälle heitettyä sumetta (Virittäjä 1944 s. 339). Selvemmin tuskin hyvän-
tahtoisesti moittivaa varoitusta olisi noin ohimennen voinut ilmaista.

Tavalliset koulukieliopit ovat interjektioista ja puhuttelusanoista
opettaneetkin, että ne ovat lauseen yhdenjaksoisesta rakenteesta irrallaan
olevia. Tämä käsitys kuuluu jo verraten vanhoihin oivalluksiin. Kun lati-
nalaiset grammatikot kehittivät interjektion omaksi kategoriaksi ero-
tukseksi adverbeista, niin se tapahtui juuri siten, että tähdennettiin paitsi
interjektioiden affektiluonnetta myös sitä, että interjektioilla on sinänsä
täydellinen merkitys ilman mitään verbiä. Se ajatus, että interjektio
sinänsä vastaa jo täydellistä lausetta, tulee sitten myöhemmin yhä sel-
vemmin ilmi. Niinpä DESTUTT DE TRACY sanoo: »Par cela même qu'eces
mots forment une proposition toute entière, ils sont nécessairement isolés
dans le discours; ils n'ont de relation directe avec aucun autre mot, et ne
peuvent donner lieu à presque aucune règle de syntaxe ou de construction.»
Ks. NILS SVANBERG Studier i språkets teori s. 133 ja seur.

Huudahdus- ja puhuttelusanat pyrkivät tietysti kernaasti lauseen
alkuun. Voimakkaat affektit eivät siedä pidättelyä, vaan ne purkautuvat
mahdollisimman pian. Tällaisissa tapauksissa lauseeseen liittyvä irrallinen
aines ei riko sen yhteyttä ulkonaisesti katsellen, mutta periaatteellista
eroahan ei tapauksilla ole. Eihän lauseen sisään tunkeutunut interjektio
kuitenkaan rikö lauseen sisäistä yhteyttä.

Hyvin läheistä sukua lauseen alussa oleville huudahdus- ja puhuttelu-
sanoille on ns. erillinen emfaattinen nominatiivi¹, esimm.

Järnefelt, *Isänmaa* s. 121: *kansan rakkaus, — oihan se kaunis aate.*

Ibidem s. 129: *Fanny ja rakkaus häneen — se kaikki oli sittenkin vasta
toinen asia.*

Ibidem s. 132: *Niin — isänmaa ja kaikki ne ajatukset sinnepäin, niitä
ei enää ole olemassa.*

Linnankoski, *Kootut teokset III* s. 79: *Ja pojat — on niissäkin jotain,
aivan varmaan.*

Juhani Aho, *Kootut teokset V* s. 9: *Järvi, metsä, rannat, niityt, ahot,
puut, taivas ja pilvet — — kaikkien niiden täytyy esiintyä semmoisina,
kuin sinä suvaitset.*

Kahdessa ensimmäisessä esimerkissä ei nominatiivi tosin ole risti-
riidassa kantalauseen vaatimusten kanssa, niin kuin kolmessa jälkimmäi-
sessä, mutta siitä huolimatta voimme pitää niitä samansukuisina. Muuten

¹ Klassillisten kielten tyyliopista tunnemme nimitykset nominativus pendens,
inconstructus, absolutus ja anakoluuttinen nominatiivi. Näitä asioita on mielen-
kiintoisella tavalla käsitellyt W. HAVERS tutkimuksissaan *Der sog. 'Nominativus
pendens'* IF 43 ja *Zur Syntax des Nominativs*, Glotta 16.

ei asian ydin nähdäkseni olekaan tuossa nominatiiviasussa, vaan siinä, että sana esiintyy painokkaana ja irrallaan lauseyhteydestä. Ajatusviivan käyttökin jo viittaa tähän suuntaan. Erillistä emfaattista käyttöä voimme todeta myös muiden kaasusten kohdalla, esim.

Järnefelt, Isänmaa s. 139: *kansaa, isänmaata — niitä ei hänellä enää ollut.*

Ei ole muuten sattuma, että tämäntapaisia esimerkkejä löytää runsaasti juuri Järnefeltin teoksesta. Tyyliiltään se useissa kohdin lähenee sellaista pateettisuutta, jota usein tavataan juhlapuheissa ja joka on erittäin otollinen juuri emfaattisen käytön esiintymiselle. Mitä viimeksi siteerattuun esimerkkiin tulee, nominatiivi ei suinkaan olisi mahdoton tässäkin tapauksessa. Partitiivi tuo irrallisen aineksen kuitenkin kiinteämmin muun lauseen yhteyteen, mikä seikka mielenkiintoisella tavalla osoittaa, että irrallisuudessa on eri asteita. Elävässä puheessa äänenpainot ja paussit, vieläpä säestävät eleetkin pystyvät havainnollistamaan irrallisuuden eri asteita paremmin kuin kirjoituksen harvat merkit.

Sellaisessa lauseessa kuin *Se olisi ollut veristä valhetta hänen puoleltaan — jokainen lause, — joka sana* (Järnefelt mts. 163) on lauseen loppuun liitettyjen osien emfaattisuus aivan ilmeinen, niiden irrallisuutta tehostaa nimenomaan ajatusviivan käyttö.

Erilliset emfaattiset nominatiivit ja niiden sukuiset ilmiöt kuvastavat kaikki affekteja, jotka eivät ole voineet purkautua normaalisti rakennetussa kantalauseessa. Tässä suhteessa niiden sukulaisuus eräisiin lauseadverbialeihin on ilmeinen. Olennaisinta kuitenkin on, että ne tavalla tai toisella ovat erillään siitä lauseesta, johon ne liittyvät, ne ovat lauseen yhteyden kuulumattomia irrallisia aineksia, jotka useimmiten sinänsä ovat lauseen arvoisia.

Emme voi tässä olla kiinnittämättä huomiotamme siihen, että usein tunteenpurkaus tai sivuajatus liittyy johonkin yksityiseen lauseenjäseneen eikä koko lauseeseen, esim.

Juhani Aho, Kootut teokset X s. 263: *Ajureilla, polkupyörillä, veneajureilla — mainio laitos! — mutta suurin osa jalkaisin kiiruhtivat ihmiset juhlakentälle.*

Tässä on ajatusviivojen välissä oleva osa selvästi ilmaissut huudahduksen muodossa erään arvostelun. Usein ilmaistaan samalla tavalla pelkkä asiallinen toteamus, ilman että olisi kysymyksessä mikään varsinainen affektin purkaus, esim.

Koskenniemi, Onnen antimet s. 39: *Pihan perällä olivat puuvaja — tyhjentyvät asevarasto ja monipuolinen työpaja — ja pesutupa jatkamassa tämän pikkumaailman vaihtelevaisuutta ja rikkautta.*

Ibidem s. 44: *Tilhien vierailu — suhteellisen suuri harvinaisuus — toi feodaalista loistoa pihan maailmaan.*

Ne tapaukset, joissa yksityistä lauseenjäsentä täydennetään irrallisella huomautuksella, tuovat meidät varsinkin likelle sitä lauseenjäsentä, jota nimitetään appositioiksi. Tämä nimitys, josta saamme kiittää keskiajan oppineita, ei käytöltään ole täysin vakiintunut, ja sillä tarkoitetaan usein ilmiöitä, jotka sisäiseltä olemukseltaan ovat melko vieraita toisilleen. Se apposition laji, joka tässä lähinnä tulee kysymykseen, on ns. itsenäinen appositio, esim. *Fredrik Cygnaeus, romanttinen aatteen mies ja esteetikko.* Apposition liittyminen kautalauseeseen on milloin kiinteämpi, milloin höllerämpi.

Appositioiden sukuisia ovat ensinnäkin selvät oikaisut, korjaukset ja täydennykset, esim.

Kettunen, Suomen murteet I s. 110: *Kum minä olin ennen sinä kah^aren-toista, kah^arennelloista, nän,*

Ibidem s. 79: *ja sano torpan emännälle, torpan akalle että,*

Ibidem s. 77: *ja kontti seol paimenellä aina, karjankävijäl, missä eväs ol.*

Sillanpää, Hopeapeili joulukuu 1944: *Minä herään Sillanpään pirtin peräsängyssä, josta äitini — äiteni — on noussut jo paljon aikaisemmin.*

Tässä lauseessa, niin kuin usein muutenkin, täydentävä lisä on täyden lauseen veroinen. Ajatusviivoihin pantu sana puhuu paljon, se sanoo: minun oli tapani kotimurteen mukaisesti sanoa äiteni.

Lähellä appositiota ovat seuraavatkin tapaukset, vaikkei esim. RIES, ks. Zur Wortgruppenlehre s. 117, tahdo niitä appositioiden joukkoon lukea. Totta onkin, että niissä on selvänä tunnettavissa absoluuttinen komponentti, joten ne itse asiassa ovat varsinaisen lausekonstruktion ulkopuolella.

Linnankoski, Kootut teokset III s. 23: *Eihän heitä, majuria ja Ingridiä, oltu edes vihitty.*

Sillanpää, Hiltu ja Ragnar s. 43: *Heidän — äidin ja tyttären — sielunsa ja mielensä — —*

Järnefelt, Isänmaa s. 153: *Oli sentään omituista, kuinka he olivat samantapaisia, Olli ja Heikki.*

Sillanpää, mt.s. 104: *Ensin heräsi se, joka oli ensin nukkunutkin, Murto-mäki.*

Ibidem. s. 44: *Jussin, äijän, oli itsensä tänä yönä noustava antamaan sille vettä.*

Järnefelt, mt. s. 175: *Se oli Heikin aikuisimpia ylioppilastovereita, Pekka — —*

Predikatiivisen tapaisessa funktiossa esiintyy adjektiivilisiä seuraavassa esimerkissä, jonka sukulaisuus apposition kanssa on ilmeinen:

Järnefelt, Isänmaa s. 6: *oli näille maille ilmestynyt outo mies, matala-otsainen ja terävänokkainen.*

Samansukuinen on myös seuraava tapaus:

Ibidem s. 169: *Esiintyi eräs nuori viulunsoittaja, melkein poika.*

Tietysti se seikka, että perästä päin tullut lisä on samassa sijassa kuin pääsanana, sitoo sen kiinteämmin lauseen yhteyteen. Äänenpainot ja paussit elävässä puheessa, kirjoituksessa taas ajatusviivat ja sulkumerkit saattavat osoittaa tavallista huomattavampaa irrallisuutta, esim.

Kettunen mts. 22: *minä lähin siältä ittep pois ja tuln türlichle (ommäm pitäjää)*

Ibidem s. 25: *ja sitteh hästettin sellanev vähämiälinem poika (tituksem mikko) tolistajaksi sittä*

Agricolasta Juteiniin s. 360: *ja tietävät vähät lapsetkin vielä tänäpäivänä sanoa toisilleen, jos ei hän (kumppali) tiedä vastata 3 arwotusta.*

Usein liitetään lisä lauseeseen jonkin selittävän sanan avulla, esim.

Aleksis Kivi, Kootut teokset I s. 73: *Älä, rakas veljeni, saata tulilunttua kanuunan vänkypannuihin, n i m i t t ä i n näihin kahteen korvaani, sitä älä tee.*

Koskenniemi, Onnen antimet s. 23: *Pienetkin keskeytykset, k u t e n aterioiden aiheuttamat, olivat tässä jatkuvassa huivikaudessa tuskalliset.*

Valvoja 1944 s. 8: *Vastaavalla tavalla uskonnollisessa, e s i m. kriställisessä, metafysiikassa Jumala käsitetään olevaisen »merkittävimmäksi» tekijäksi.*

Agricolasta Juteiniin s. 360: *kapusta korjana (s e o n, rekenä).*

Sillanpää, Hiltu ja Ragnar s. 49: *Hiltun elämän sisällön — t a i o i k e a m m i n sisällöttömyyden — täällä — —*

Juhani Siljo, Selvään veteen s. 175: *Minusta tuntuu, että runoilijan, ajattelijan — hengenmiehen y l e e n s ä, — tulee kulkea aikansa edellä.*

Lauseessa *Tämä oli hänen päivänsä, tämä toinen kuulutuspäivä* (Linnankoski, Kootut teokset III s. 17) on täydentävä lisä liitetty lauseen loppuun ilman partikkelin apua. Jos olisi käytetty esim. *nimittäin* sanaa, olisi teho tyyllisesti ollut heikompi.

Toisto, johon on liittynyt ilmauksen vahvennus, voi myös muodostaa irrallisen lisän, esim.

Sillanpää, Hiltu ja Ragnar s. 31: *Ihmisyyden sikiäminen ja edelleen kasvaminen on sinänsä — ihan sinänsä — valtava tapausten sarja.*

Toisto ja ja siihen liittyvä täydennys sulautuvat joskus omaksi muusta yhteydestä erotetuksi kokonaisuudeksi; esim.

Koskenniemi, Onnen antimet s. 9: *Silmäni näkevät ensi kerran meren — meren ja taivaan.*

Toisinaan lisä, joka vielä saa omia lisiä, voi muodostua itse kanta-lausetta laajemmaksi, esim.

Sillanpää, Hiltu ja Ragnar s. 44: *Poloinen Ville — pikkuinen poika, jolta Kalle, iso poika, joskus talvella oli puulla lyönyt selkärangan vialle — piti jatkuvaa tuskallista vikinäänsä.*

Apposition irrallisuus tulee näkyviin erittäin selvästi siinä, että se eri kielissä pyrkii esiintymään lauseen rakenteesta huolimatta aina nominatiivissa, ilmiö, joka elävästi tuo mieleen erillisen emfaattisen nominatiivin. Tällainen nominatiivissa oleva appositio tunnetaan suomestakin, esim.

Valvoja 1944 s. 14: *Eräästä siihen aikaan tunnetusta laulusta, laulu Ungirat heimon tyttäristä, teen selkoa vähän edempänä.*

On selvä asia, ettemme voi deskriptiivisen kielioopin tarpeiksi esittää mitään ehdottoman pätevää määritelmää appositioista, sillä se tietäisi joka tapauksessa väkivaltaa johonkin suuntaan. Toisella puolen olisivat äsken mainitut tapaukset, joissa appositio on aivan irrallinen, vieläpä nominatiivin muotoinen. Toisella puolen olisivat sellaiset tapaukset, joissa appositio on kehittynyt entistä pääsanaansa tärkeämmäksi, esim. *täällä kotona, tuolla metsässä* (alkuaan *täällä, (nim.) kotona, tuolla, (nim.) metsässä*). Niin kuin HAVERS, Handbuch der erklärenden Syntax s. 175, huomauttaa, paussin katoaminen on ollut syynä siihen, että alkuaan appositionaalinen ryhmä muuttuu attributiiviseksi. Näiden äärimmäisten rajojen sisäpuolelle mahtuu sitten mitä suurin joukko eriaisteisia appositionaalisia ilmauksia, joille kaikille kuitenkin on yhteistä se, että ne tuovat jonkin lisän tai oikaisun, joka ei sellaisenaan oikeastaan kuulu lauseen varsinaiseen konseptioon.

Appositiota on käsitellyt ERIK AHLMAN Virittäjässä 1934 s. 256 ja seur. Selostettuaan NOREENIN esitystä (ks. Noreen—Pollak, Wissenschaftliche Betrachtung der Sprache s. 333 ja seur.) hän sanoo omasta puolestaan yhtyvänsä niihin tutkijoihin, jotka käsittävät apposition perästä päin tulevaksi lisäksi. Noreen on halukas nimittämään appositioiksi seuraavatkin tapaukset: *erfrischt* nahm er seine Arbeit wieder in Angriff; *eine wahre Wüste*, zieht sich das Land meilenweit hin. Ahlman ei kuitenkaan halua hyväksyä näitä appositioiden joukkoon, ne kun suomeksi käännetään aivan toisella tavalla kuin muut appositiot, nim. essiivillä. Sitä paitsi niitä ei korvata relatiivilauseilla kuten appositioita, vaan konjunktiolauseilla. Sen sijaan Ahlman yhtyy Noreeniin, kun tämä selittää appositioiksi myös seuraavanlaiset ilmaukset: *er liest, laut und deutlich*; *das beste Stück, nach meiner Ansicht*; *der Held des Tages, Schneider Schmitt*. Ahlman lisää omasta puolestaan vielä seuraavatkin: äkkiä, *kenenkään aavistamatta*, huomenna, *toukokuun 1 p:nä*, siellä *kaukana*, silloin

perjantaina, pari kolme, nauroi hohotti, ja huomauttaa sitten: »Tahtoisin yleisesti sanoa, että appositio on sellainen johonkin aikaisempaan ilmaukseen liittyvä selventävä tai oikaiseva lisäys, joka syntaktisen kategoriansa puolesta on joko sen kanssa samanveroinen (ja siksi useimmiten sen kanssa rinnastettavissakin) tai kuuluu syntaktiseen kategoriaan, joka voi olla selvennettävän ilmauksen määräys.»

Niin kuin yllä jo huomautin, tuskin saamme tyydyttävää apposition määritelmää luoduksi deskriptiivistä kielioppia varten. Veisi käytännössä koko lailla suuriin vaikeuksiin, jos hyväksyisimme Ahlmanin määritelmän. Tuskinpa voimme deskriptiivisessä kieliopissa enää pitää esim. siellä *kaukana* tapauksessa *kaukana* sanaa appositiona, vaikka historiallisesti katsoen on selvästi samansukuisesta ilmiöstä kysymys. Appositiota on erityisesti käsitellyt myös JOHN RIES teoksessaan *Zur Wortgruppenlehre*, varsinkin s. 109 ja seur. Hänenkään yrityksensä rajoittaa apposition alaa eivät ole täysin onnistuneita. Tässä yhteydessä en voi kuitenkaan asiaan lähemmin puuttua.

Eivät vain appositiot, kongruenssista huolimatta, esiinny usein varsinaisesta lauseyhteydestä erillään. Saman voimme havaita muistakin lauseenjäsenistä. Niinpä saattavat lauseyhteydestään pyrkiä eroon sellaiset adverbialit, joita jostakin syystä tahdotaan erityisellä äänenpainolla osoittaa tai joihin halutaan liittää jokin sivuajatus. Kirjoituksessa täytyy tässäkin tapauksessa tyytyä ajatusviivaan, esimm.

Juhani Aho, *Kootut teokset* s. 295: *Ja nehän minulla oli — vielä siihen aikaan! — ja mitä puuttui, sen voin saavuttaa.*

Koskenniemi, *Onnen antimet* s. 188: *Ainoa kansallinen historia, jonka hyvin tunsimme — uskontotunneiltamme — oli Israelin.*

Näissä tapauksissa ei ole kysymys tavallisesta adverbialista. Merkitysvivahdus olisi aivan toinen, jos adverbialia olisi kiinteästi lauseen yhteydessä. Olisi kysymys vain tavallisesta toteamisesta. Nyt sen sijaan adverbialin erilleen paneminen osoittaa selvästi erikoisia tunnesävyjä, nimenomaan sellaisia, joita sanoin olisi erittäin vaikea vangita. Koskenniemi näyttää mainitussa teoksessaan muuten erityisesti suosivan tällaista ilmaustapaa, esimm.

s. 22: *Aika ennen kahdeksatta ikävuottani, jolloin aloin koulunkäyntini — valmistavan koulun kolmannelta luokalta — ja jolloin astuin ensimmäisen askelen kotipiiristä yhteiskunnan piiriin — — —*

s. 27: *Tunne oli sitä painostavampi, kun pilvien takana asuva jyrisyttävä — isäni kuoleman jälkeen — edusti maailmassani ainoaa välitöntä miestä arvovaltaa.*

s. 181: *Tämä kirjakimppu ei ollut vain tiedon ase, se oli myöskin — lyseon alaluokilla — fyysillinen puolustusväline.*

Usein on kysymys ilmeisesti ohimennen ja selventävässä mielessä lausutusta ajatuksesta. Sanonnan eteen voimme hyvin ajatella sellaisia sanoja kuin *tietenkin, nimittäin*, siis yleensä sentapaisia sanoja, joita vaivatta voimme sijoittaa itsenäisten appositioiden eteen.

Eivät vain adverbiaalit, vaan myös attribuutit voivat pyrkiä erilleen lauseyhteydestä, esim.

Suomen Sosialidemokraatti 1. 11. 1944: *Ruotsin kristillisten sosiaalidemokraattien äänenkannattaja Broderskap tarkastelee pääkirjoituksessaan Dumbarton Oaksin — serään dollarimiljonäärin upeassa maakartanossa lähellä Washingtonia — pidetyn — konferenssin tuloksia.*

Paitsi sitä, että tässä esimerkissä on tahdottu sitaatti selvästi erottaa muusta yhteydestä, on ajatusviivojen käyttö ilmeisesti osoituksena myös siitä, että koko määräykselle on haluttu antaa vain sivumennen mainitun seikan merkitys. Periaatteessa siis tällaisetkin ilmaukset on asetettava täydentävien lisien rinnalle.

Tarkastelua voisi jatkaa pitemmälle, eikä sopivien esimerkkien löytäminen kirjallisuudesta tuota sanottavia vaikeuksia. Joka tapauksessa riittävät yllä esitetyt osoittamaan, että kaikki tällaiset lauseyhteydestä enemmän tai vähemmän irrallaan olevat ilmaukset ovat muodollisista eroavuuksista huolimatta varsin läheisiä ns. parenteesille. Itse asiassahan parenteesi on lause, tavallisimmin itsenäinen päälause, joka katkaisee jonkin toisen lauseen kieliopillisen yhteyden. Siinäkin siis varsinaisen kantalauseen ilmaisemaan ajatukseen liittyy jokin sivuajatus, joka purkautuu esille samanaikaisesti, kuin kantalause muovautuu. Parenteesi sisältää useimmiten jonkin huomautuksen, lisäyksen, täydennyksen, korjauksen tai sitten se saattaa ilmi jonkin affektin. Siis kaikki ne seikat, mitkä yllä totesimme, tulevat myös parenteesissa ilmi, ja juuri tämä onkin omansa yhdistämään. Vaikka parenteesin normaalimuotona on pidettävä sitä, että se katkaisee toisen lauseen yhteyden, esim. *Ja kohta joulunpyhään jälkeen — taisi olla vuonna 1881 — läksin minä »omalla hevosella» ajamaan pääkaupunkia kohti* (Juhani Aho, Kootut teokset X s. 292), niin välttämätöntä tämä ei ole. Parenteesi voi näet esiintyä sekä lauseen alussa että lopussa. Jälkimmäisessä tapauksessa siitä helposti kehittyä ns. digressio, joka usein alkaa sanoilla *sivumennen sanoen, tässä yhteydessä mainittakoon, muuten tms.*

Parenteesia on kielihistorian kannalta käsitellyt EDUARD SCHWYZER arvokkaassa tutkimuksessaan *Die Parenthese im engern und im weitern*

Sinne (Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften 1939). Schwyzer osoittaa, että parenteesi, jonka nimi ja käsite on kreikkalaisesta tyyliopista roomalaisten välityksellä siirtynyt uusiin eurooppalaisiin sivistyskieliin, ei suinkaan perustu vain kirjalliseen traditioon. Kaikkialla on ollut omapohjaista käyttöä, joka on tasoittanut tien taiteelliselle ja oppineelle kreikkalais-roomalaiselle parenteesille. Parenteesin tyyllilliseen merkitykseen ei ole tässä yhteydessä syytä lähemmin puuttua. On aihetta kuitenkin huomauttaa, että ranskan kielen tyyliopissa periaatteessa tuomitaan koko parenteesin käyttö. Wilhelm Wackernagel on myös sanonut, että parenteesi useimmissa tapauksissa osoittaa, ettei ole pystytty toisin ja paremmin sanomaan, ks. Schwyzer mts. 2. Suomen kouluissa ei tällaisiin seikkoihin tavallisesti kiinnitetä huomiota. Niinpä seurauksena on ollut, että meidän parhaatkin kynänkäyttäjämme viljelevät parenteesia melko vapaasti ja huolimattomasti. Ei olisi haitaksi, vaikka ne, jotka erityisesti vaalivat kielenkäyttöämme, kiinnittäisivät tähänkin huomionsa, sillä ei ole kirjakielellemme kunniaksi, että hyvätkin kynänkäyttäjät saattavat sulloa kaksi kolmekin parenteesia samaan lauseeseen.

Schwyzer huomauttaa, todettuaan parenteesin yleisindoeurooppalaiseksi ilmiöksi, että sitä tavataan laajalti muissakin kielikunnissa. Eräiltä asiantuntijoilta hän sanoo kuitenkin saaneensa tietää, ettei suomalais-ugrilaisissa ja turkkilais-tataarilaisissa kielissä yleensä esiinny parenteesia, kun näiden kielten kiinteä sanajärjestys ja ankaran loogillinen rakenne muka estävät kaiken satunnaisen ajatuksenjuoksun ilmitulon. Tämä laajaa periaatteellista merkitystä omaava kysymys on tässä jätettävä silleen, totean vain, että suomen kielessä parenteesi on siksi tavallinen ilmiö, että sitä voi täydellä syyllä pitää samalla tavalla omaperäisenä kuin indo-eurooppalaisissa kielissä.

Poimin eräitä esimerkkejä kirjailijoiltamme.

Linnankoski, Kootut teokset III s. 11: *Kun minun silloin täytyi väkisin luopua niistä tuumistani, niin minä päätin, että jos minä joskus jäisin leskeksi — sinähän muistat, että Maija vainaa oli kymmentä vuotta minua vanhempi — niin minä vielä näyttäisin, kuka ottaa talontyttären ja nuoren.*

Ibidem s. 43: *Vaan annas maksaa irtaimista, mokomistakin lehmän-sammakoista, tunkkaisista heinistä ja puolimädistä vilja-aumoista — kehtuavatkin sen roistot jättää jumalanviljan ulos mätänemään — annas maksaa kakstoista tuhatta, ainakin viisituhatta liikaa.*

Tässä esimerkissä näemme tyypillisen tapauksen: predikaatti, jonka parenteesi on erottanut liian kauas objektistaan, on ollut toistettava.

Sillanpää, Hiltu ja Ragnar s. 30: *Tuolla iällä kuuluu lapsi (sitä todella sanotaankin lapseksi — ei kakaraksi eikä mukulaksi) vielä kokonaan vaimoväen asioihin.*

Ibidem s. 49: *Hän ei surrut (iloinnut hän ei ollut koskaan) eikä edes pelännyt.*

Ibidem s. 48: *Hän tuli taloon, jossa oli monta huonetta, kaikki uuvuttavan puhtaita (ja sittenkin niitä yhä puhdistettiin).*

Parenteesi liittyy tietysti alkuaan asyndeettisesti kantalauseeseen, mutta kopulatiivikonjunktioiden käyttö, kuten viimeisessä esimerkisämme, ei suinkaan ole harvinaista.

Parenteesit eivät suinkaan aina ole päälauseita. Myös sivulauseet voivat esiintyä selvästi parenteettisina, esim.

Suomen Sosialidemokraatti 19. 12. 44: *Lähinnä saattaakin tilanteen luonnehtia — jos jalomielisesti hetkeksi heittää syrjään koko käydyn persoonapyykin — siten, että erimielisyydet koskevat myös eräitä menettelytapakysymyksiä.*

Uusi Suomi 24. 12. 1944: *On ollut aikoja, jolloin aapinen on veistetty puuhun — jottei kirjatieto kansan lapsilta pääsisi häviämään — aikoja, jolloin — — —.*

Nämä tapaukset ovat täysin rinnastettavissa niihin ylläkosketeltuihin, joissa jokin lauseenjäsen, adverbiaali tai attribuutti, esiintyi lauseyhteydestä erillään.

Parenteesi ei suomen kielessä esiinny yksinomaan kirjakielessä, aidossa kansankielessäkin se on varsin tavallinen, esim.

Kettunen, Suomen murteet I s. 19: *heittäin sinnek kanhäsēj jos oli mikä tanðkontti taij rejsuvakka, niitä oli matkavakōja ja tanðkonteja — — —.*

Ibidem s. 72: *ja sitte ne klappā, hakkā härkimenē kans (semmojn neljäpikkēn härkin, seon tollatē kur rojkkū tuol nauylās).*

Ibidem s. 113: *ne sano (nät oli kojrahampaisia, kurillisia) ne sano, että — — —*

Ibidem s. 117: *eikä täsä ök koko karila (täm_or rütikari nimeltä) itikkā — — —*

Parenteesi ei ole tuntematon vanhalle kansanrunoudellemme, kuten seuraava esimerkki itseltään Larin Paraskelta osoittaa:

Älkää nyt tytöt nykyiset, älkää surko sulhasia, miestä mielillä pahoilla — saapi sulhon surematta, miehen mielittä pahoitta, saa sen tyhjän pyytämättä, kovan onnen ostamatta — niinkuin mie poloinen piika aina surin sulhasia, miestä miehillä pahoilla, kävin rengille rekehen ja pajulle palkkalaisen, karjalaisen kaplahille (Suomen kansalliskirjallisuus III s. 401).

Se että parenteesi meilläkin on ollut kotoperäinen eikä vain kirjallisiin

esikuviin perustuva, käy selvästi ilmi eräistä seikoista, jotka edellyttävät aikaisempaa parenteesia. Ensinnä on syytä todeta, että nykyisinkin parenteesi voi olla nominaalilause, esim.

Koskenniemi, Onnen antimet s. 91: *Koipeliinin sukulaishenki Don Quijote — varsin varhainen tuttavuus hänkin — vetosi sen sijaan alun pitäen enemmän sääliin kuin ihailuuni.*

Ibidem s. 242: *Toistakymmentä hienoa kutteria — useilla keltasilkkiiset purjeet — ratkaisemassa N:n ja K:n kaupunkien välistä päättymätöntä kinaa — — —*

Tällaiset esimerkit silmäimme edessä voimme helposti kuvitella, miten esim. suomen nominativus ja partitiivus absolutus ovat syntyneet. *lakki kädessä, saappaat jalassa, verta kasvoissa* ovat alkuaan olleet vanhoja nominaalilauseita, joita on käytetty parenteettisesti, siis esim. lause *poika seisoo lakki kädessä* vastaa aikaisempaa *poika seisoo — lakki (on) kädessä*. Selvä parenteettinen komponentti on havaittavissa seuraavassa kansanrunoutemme esimerkissä: *Siinä itki ja urisi rannalla merellisellä, nimen tietämättömällä, sata haavoja sivulla, tuhat tuulen pieksämätä, partaki pahoin kulunut, tukka mennyt tuuhakaksi* (Kalevala 7:118). Vrt. Y. M. BIESE *Der spätlateinische Akkusativus Absolutus und Verwandtes* s. 170 ja seur.

Absoluuttinen nominatiivi voidaan asettaa lauseyhteydestä selvästi erilleenkin, esim. Juhani Aho, Muistatko s. 259: *Minä sanon — sydän sykkyyrällä — että minä — — —*

Yleisesti tunnettu ilmiö on, että relatiivipronominit ovat voineet syntyä aikaisemmista demonstratiivipronomineista. Tämä kehitys tulee, niin kuin Schwyzer huomauttaa mts. 44, paremmin ymmärrettäväksi, jos asiaa tarkastelemme parenteesin valossa. Ilmiölle voimme osoittaa vastineen suomen kielestäkin. Relatiivipronomini *joka* on syntynyt aikaisemmasta demonstratiivipronominista, kuten PAASONEN on osoittanut, ks. FUF 6 s. 114. Siis esim. lause *poika, joka tuolta tulee, on veljeni* olisi käsiteltävä niin, että se on sisältänyt aikaisemman parenteettisen ilmauksen *joka tuolta tulee*, missä *joka* sanan merkitys on ollut demonstratiivinen, siis alkuaan suunnilleen: *poika — tuo tuolta tulee — on veljeni*. Ratkaisevaa on kehitykselle ollut paussin häviäminen, niin kuin HAVERS huomauttaa ks. *Handbuch der erklärenden Syntax* s. 22. Ei vain paussin häviäminen, vaan myös pyrkimys tasaiseen melodiseen kulkuun, on omansa hävittämään parenteesin, joka tietenkin merkitsee huomattavaa poikkeamista lauseen yleisestä melodisesta kulusta, ks. Havers mts. 202. Yleensä parenteesin kohdalla tulee selvästi näkyviin, kuten Schwyzer osoittaa, kielellisen konsentraation ilmiö. Sellaiset lyhyet parenteettiset lauseet kuin *luulen, näetkö, kuulemma, ymmärräthän, kuinka olikaan* (esim. *kuinka*

olikaan — kun oli ehtinyt täydelle se kuu, Sillanpää) pyrkivät liittymään yhä tiiviimmin kantalauseeseen. Parenteettisesta nominaalilauseesta ei ole pitkä matka lauseadverbiaaliin, esim. *hän sai, jumalankiitos, palkkansa*.

Parenteesi ja sen sukulaisilmiöt ovat senlaatuksia, että ne ansaitsevat jatkuvaa huomiota puoleensa. Ne eivät kuulu yksinomaan tyylin tutkimukseen, niitä emme saa sivuuttaa, jos haluamme lauseen kehityksestä ja muodostumisesta saada entistä syvällisempiä tietoja. Mutta asialla on käytännöllinenkin puolensa. Melkein joka sivulla kohtaamme ilmiöitä, joiden edessä tavallinen mekaaninen lauseenjäsennys on aivan avuton ja joista koulukieliopit eivät anna tarpeellisia ohjeita. Selvää on, että lopullisesti tyydyttävää käsitteellistä jakoa on vaikea luoda, ilmiöt ovat siksi monihaaraisia, että ne ulottuvat melkein joka taholle, niin että rajan vetäminen jää pakostakin mielivallan asiaksi. Esim. apposition kohdalla on usein hyvin vaikea tietää, milloin on kysymys irrallisesta lisästä, milloin taas kiinteästä. Toiselta puolen ei olisi hyvä poiketa vanhasta totutusta niin paljon, että yhdistäisimme appositiotkin ilman muuta parenteesien ja sen sukulaisilmiöiden joukkoon. Mutta interjektiot, puhuttelusanat, lauseadverbiaalit jne. voimme hyvin yhdistää kuitenkin omaksi ryhmäkseen ja kenties olisi jo koulukieliopissa paikallaan samalla huomauttaa, miten tällä ryhmällä on sukulaisilmiöitä apposition, absoluuttisen nominatiivin ja partitiivin ja mikseipä parenteesinkin alalla. Tällaisen uuden ryhmän nimenä voisi olla **lauseenlisäke**. Nimitys osoittaisi ainakin, että on kysymys jostakin, joka ei täysin kiinteästi kuulu muun lauseen yhteyteen. Se sopisi hyvin asetettavaksi lauseenjäsenen rinnalle. Voisimme puhua **esi-**, **väli** ja **jälkilisäkkeistä** sen mukaan, missä kohdassa lausetta lisäke sijaitsee. Seuraavantapaista tarkempaakin jaoitusta voisi ajatella koulukieliopin tarpeiksi:

a) **h u u d a h d u s l i s ä k k e e t**, esim.

Aleksis Kivi, Kootut teokset I s. 64: *H i h! tuossahan koko helvetin herraus* — — —

Ibidem s. 110: *Ja saipa, koira vieköön! Kaisa lapsellensa isän.*

Ibidem s. 112: *P e e v e l i! tämä maailma on suurin hulluus, mikä löytyy auringon alla.*

Ibidem s. 169: *A h! pistäisin nyt vaikka teräspuikon hänen hampaitensa väliin — r o i s k i s! ja olispa se kohta kahtena kappaleena.*

b) **p u h u t t e l u l i s ä k k e e t**, esim.

Juhani Siljo, Selvään veteen s. 85: *Niin taapain, V i r r a t, palatkaa! Keri takaisin kierrot tuhannet, M a a! Ja mult', A i k a, mit' ahmasit, takaisin anna!*

Raja huudahdusten ja puhuttelujen välillä on tietenkin melko epäselvä. Aivan rajalla ovat ns. vokatiivipartikkelit, esim. *hei, hoi!*

c) *selvittelylisäkkeet* eli lauseenmääräykset. Ne osoittavat tavallisesti puhujan käsitystä kantalauseen ilmaiseman ajatuksen varmuusasteesta, todenperäisyydestä tai alkuperästä, esim. *ilmeisesti, selvästi, todella, itse asiassa, totta (totta hän tulee), varmaankin, tietenkin, kuulemma, kenties, mahdollisesti, nähtävästi, todennäköisesti, niin sanoaksemme, mielestäni, hänen mukaansa*. Usein selvittelylisäkkeet osoittavat sanotun suhdetta aikaisemmin sanottuun, esim. *näin ollen, s.o., esim., sanalla sanoen, päinvastoin, muuten* jne. Sanottavan järjestyksestä osoittavat esim. *ensiksi, toiseksi, lopuksi* jne.

Selvittelylisäkkeet tulevat usein varsin lähelle huudahduslisäkkeitä, etenkin silloin, kun ne ilmoittavat puhujan tunnetta, esim. *onneksi, valitettavasti, häpeäkseni* jne. Intellektuaalinen momentti on aina kuitenkin näissä etualalla.

Selvittelylisäkkeet liittyvät lauseen kokonaisuuteen usein paljon kiinteämmin kuin muut lisäkkeet.

d) *täytelisiä* *lisäkkeet*. Omaksi ryhmäksi voisi erottaa sellaiset sanat ja sanonnat, joilla ei puheen kulussa ole mitään varsinaista ajatussisältöä ja jotka liioin eivät ilmaise mitään tunnetta. Ne ikään kuin vain antavat puhujalle pienen lepo hetken, jotta hän voisi paremmin keskittää ajatuksensa sanottavaansa jatkaakseen, esim. *annas olla, älä huoli, kuinka olikaan, no, mitäs, tuota noin* jne. (»Haltepunkte, an denen die Gedankenentwicklung ausruht, um neue Kräfte zu sammeln», kuten WUNDERLICH sanoo näistä puhokielessä runsaasti esiintyvistä sanoista, joille on usein annettu nimi Flickwörter, ks. Hayers mts. 170).

e) *kieliopilliset* *lisäkkeet*. Näitä olisivat ennen kaikkea konjunktiot, joiden tehtävä on puhtaasti teknillinen. Historiallisesti katsoen konjunktiot ovat yleisemmin kehittyneet aikaisemmista adverbialeista. Sellainen lause kuin *hän sanoi, että isä tulee* on aikaisemmin kuulunut *hän sanoi että: isä tulee. että* on merkinnyt samaa kuin 'tällä tavoin', 'näin', *e* on vanha pronominivartalo, vrt. *ellei, es, vir. emb-kumb. -ttä* on vanha tapaa ilmaiseva pääte, jonka tunnemme esim. Agricolan *cutta* 'kuinka' sanasta. *että* sanan merkitys on kalvennut, on tapahtunut se, mitä Meillet kutsuu grammatikalisaatioksi. Nyt emme konjunktiota voi enää pitää adverbialina, se ei enää kuulu kummankaan lauseen sisäiseen yhteyteen, joten hyvällä syyllä voimme pitää sitä jonkinlaisena lisäkkeenä. Ks. LAURI HAKULINEN Suomen kielen rakenne ja kehitys I s. 68.

Grammatikalisaation prosessi on ikäänkuin loppuun suorittamatta sellaisissa tapauksissa kuin *ilman että, silloin kun, ennen kuin* jne. Tämä

tulee ennen kaikkea ilmi siinä horjuvaisuudessa, jota tapaamme pilkutuksessa. Toisinaan erotamme yhteenkuuluvat sanat pilkulla, toisinaan käytämme pilkkua vain koko yhdelmän edessä. Jos ensi osa halutaan käsittää adverbiaaliksi, siis milloin sen merkityssisältö vielä selvästi tajutaan tai milloin sitä erityisesti tahdotaan tähdentää, sitä ei saa pilkulla erottaa siitä lauseesta, johon se ajatuksellisesti kuuluu, on kirjoitettava silloin esim. *silloin, kun*. Jos taas yhdelmä kokonaisuudessaan on katsottava lauseenlisäkkeeksi, ei eri osia saa pilkulla erottaa, esim. *ilman että*. Tietenkin samaa yhdelmää voitaisiin eri tapauksissa pilkuttaa eri tavalla. Tätä sinänsä melko tärkeätä seikkaa voi lisäkkeen käsitteen jatkuva kehittäminen selventää.

Lisäkkeitä voisi tietysti erottaa useampiakin kuin yllä. Saattaisi olla paikallaan erilleen asetettuja lauseenjäseniäkin nimittää lisäkkeiksi siten, että puhuttaisiin erityisistä lisäkeadverbiaaleista, lisäkeappositioista jne. Näin esim. lauseessa *Heidän — äidin ja tyttären — sielunsa ja mielensä ilmaus äidin ja tyttären* olisi lisäkeappositio.

Toivottavasti on yllä olevasta joka tapauksessa selvinnyt, että asia on huomion ja keskustelun arvoinen.

Paavo Ravila.

Résumés des articles contenus dans le présent fascicule.

Die in einem losen Zusammenhang mit dem Satze stehenden Elemente. (S. 1.)

PAAYO RAVILA.

Verf., der wichtige Anregungen Schwyzers Untersuchung über »Die Parenthese im engeren und im weiteren Sinne (Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften 1939)« entnommen hat, behandelt die Parenthese und ähnliche Erscheinungen im Finnischen. Schwyzer stellt die ihm von einigen Gewährsleuten mitgeteilte Behauptung auf, die Parenthese sei u. a. den finnisch-ugrischen Sprachen eigentlich fremd. Verf. zeigt, dass das Finnische sowohl die literarische als auch die ganz volkstümliche Parenthese kennt, ferner, dass der Nominativus und Partitivus absolutus auch für das Finnische frühere parenthetische Ausdrucksweise voraussetzen. Desgleichen kann man im Finnischen auch eine Entsprechung für die Entwicklung des Demonstrativpronomens zum Relativum finden.

Abschliessend glaubt Verf., dass man die mit dem Satz in einem loseren Zusammenhange stehenden Elemente in den Schulgrammatiken besser erklären sollte und schlägt dafür die Bezeichnung »Satzzusatz« vor. Es wäre zu unterscheiden zwischen: a) Ausrufungszusätzen, zu denen in erster Linie die Interjektionen gehören, b) Anredezusätzen, c) Erläuterungszusätzen oder Satzadverbialen, z.B. *tietysti* 'natürlich', *kenties* 'vielleicht', *kuulemma* 'wie ich gehört habe' usw., d) Ergänzungszusätzen, z.B. *tuota noin* 'was ich sagen wollte', *annas olla* 'lass mal', die am meisten dem

Begriffe »Flickwörter« entsprechen, und e) grammatischen Zusätzen, zu denen zunächst die Konjunktionen gehören. Es wäre angebracht, in den Grammatiken darauf hinzuweisen, dass diese Zusätze mit den Parenthesen und der sog. selbständigen Apposition verwandt sind.